

Ks. WOJCIECH SURMIAK

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Wydział Teologiczny

In the Currents of History: from Trent to the Future.
**Sprawozdanie ze światowego spotkania przedstawicieli etyki
teologicznej**
(Trydent, 24–27 lipca 2010)

Współczesna teologia moralna zajmuje się coraz szerszą gamą zagadnień. Jedne z nich stanowią tradycyjne pole zainteresowań tej dyscypliny naukowej, inne z kolei są nowymi – bardzo często interdyscyplinarnymi i bardzo szczegółowymi kwestiami (chodzi tu zwłaszcza o złożone zagadnienia bioetyczne i kwestie społeczne). To swoiste poszerzenie przedmiotu materialnego i formalnego teologii moralnej wpływa równocześnie na samą jej nazwę. Coraz częściej bowiem nie mówi się już o teologii moralnej, ale o etyce teologicznej. Od 2003 roku istnieje światowa organizacja Catholic Theological Ethics in the World Church (Katolicka Etyka Teologiczna w Świecie Kościoła). Skupia ona przedstawicieli różnych dyscyplin zajmujących się szeroko rozumianą problematyką życia moralnego, ochrony zdrowia, ekologii i etyki społecznej.

W dniach od 24 do 27 lipca 2010 r. we włoskim Trydencie odbyło się już drugie – po Padwie (8-11.07.2006) – światowe spotkanie jej członków. Organizatorzy sformułowali hasło spotkania w słowach: *In the Currents of History: from Trent to the Future – W strumieniach historii: od Trydentu ku przyszłości*. Zamysłem komitetu organizacyjnego, któremu przewodniczyli profesorowie – jezuita James Keenan z Boston College i ks. Antonio Autiero, dyrektor trydenckiego Centro per le Scienze Religiose di Fondazione Bruno Kessler, było wskazanie na historię jako strumień, z którego trzeba nieustannie czerpać nowe ożywcze siły, pozwalające formułować postulaty dotyczące przyszłości nauczania moralnego i rozwoju etyki w duchu wiary.

Zresztą sam wybór miejsca spotkania nie pozawalał na to, by wyzwolić się ze strumienia historii. Miasto bowiem do dzisiejszego dnia jest żywym świadkiem historycznego wydarzenia, które miało w nim miejsce w latach 1545-1563, a mianowicie jeden z najważniejszych soborów Kościoła powszechnego – *Concilium Tridentinum*. Jak na samym wstępie konferencji przypominał prof. Keenan to właśnie Sobór Trydencki przyczynił się do powstania teologii moralnej jako nauki, gdyż wraz z nim rozpoczął się okres poważnej kościelnej dyskusji na temat istotnych kwestii etycznych (seksualność, grzech, ekonomia, rodzina, tradycja, sakramenty). Ponadto Sobór, powołując do życia seminaria duchowne, sprawił, że rozpoczął się okres systematycznego sposobu wykładania zagadnień teologiczno-moralnych i powstawania pierwszych podręczników tej dyscypliny naukowej. I w końcu Sobór – jak i samo miasto – uczą szczególnej umiejętności przeżywania i przewyżczania trudnych okresów historii, a wszystko dla „lepszego Kościoła i lepszego świata”.

W „trydenckim soborze etyki teologicznej” – jak nazwano lipcowy Kongres – spotkało się prawie sześćset uczonych z 73 krajów świata, którzy podczas czterech dni obrad

wymieniali się nie tylko osobistymi doświadczeniami, ale nade wszystko swoimi poszukiwaniami naukowymi. W spotkaniu uczestniczyło 14 Polaków: 11 reprezentowało krajowe ośrodki naukowe (KUL: A. Derdziuk, P. Kulicki, M. Prot, M. Wyrostkiewicz; UKSW: G. Malinowski; UMK: A. Machowski, M. Mróz; UO: K. Glombik, J. Podzielnny; USZ: A. Wachowicz; UŚ: W. Surmiak) oraz 3 reprezentowało uczelnie zagraniczne (rzymskie Alfonsianum: E. Kowalski, A. Wodka oraz londyński Heythrop College: A. Abram).

Każdy dzień obrad miał swój całodniowy temat. Kolejno były to: „*Past*”, „*Present*”, „*Future*”. W programie obrad przewidziano 5 sesji plenarnych („*Religions, Ethics, and Dialog*”, „*Trent: Content, Context, Reception*”, „*Moral Reasoning*”, „*Theological Ethics in the Future*”, „*General Discussion*”), 3 sesje paralelne z możliwością wyboru tematyki w jednej z dwóch grup tematycznych („*The Account of History and Missing Voices*”, „*The interaction between History and Theological Ethics*”, „*Political Ethics*”, „*Health Issues*” oraz „*Pressing Global Social Challenges*”, „*Identity, Reciprocity and Familial Relations*”) oraz 5 sesji równoczesnych, które odbywały się w 20 grupach tematyczno-językowych. W trakcie sesji równoczesnych podejmowano zagadnienia szczegółowe w postaci trzech piętnastominutowych referatów i następującej po nich dyskusji. Drugi i trzeci dzień obrad kończył się tematyczną dyskusją w grupach („*What should be our agenda for the future?*” oraz „*How do we support a network for the future?*”). Podczas całego kongresu zaprezentowano 23 tematyczne postery rozmieszczone na ścianach kongresowego hallu oraz – co ważne! – wygłoszono aż 248 referatów dotyczących historii teologii moralnej i etyki biblijnej, kwestii sumienia i wartości, wojny i pokoju, ochrony zdrowia i etyki seksualnej, teologii feministycznej i bardzo popularnej w świecie problematyki *gender studies*. Bogactwo treści oferowane uczestnikom stanowiło też wielką mozaikę poglądów, które oscylowały pomiędzy wiernością nauczaniu Kościoła a otwartym kontestowaniem wypowiedzi *Magisterium Ecclesiae*. Polscy naukowcy przedstawili 7 referatów: A. Abram, *Moral Imagination and Its Awakening in Ethics*; A. Derdziuk, *L'insegnamento sulle virtù nei manuali dei moralisti capuccini tra il Concilio Vaticano I e il Vaticano II*; K. Glombik, *Herbert Doms (1890-1977), precursore della concezione personalista del matrimonio*; A. Machowski, *Aquinas and Confucius. Virtues as Natural Background for Religious View on Society: Similarity and Diversity*; G. Malinowski, *La Guerra giusta e la sua trasparenza morale*; M. Mróz, *Thomas Aquinas and Moses Maimonides: Forgotten Instructions for the Erring in Faith and Searching for Foundations of Moral Rules*; A. Wodka, *Lettura e analisi di Bibbia e morale in ottica scritturistica*.

Po uroczystym otwarciu kongresu w czasie, którego głos zabrali nie tylko bezpośredni organizatorzy, ale i burmistrz miasta – A. Andreatta, abp L. Bressan, przewodniczący goszczącej uczestników *Fondazione Bruno Kessler* – A. Zanotti, rektor miejscowego Uniwersytetu – D. Bassi oraz przedstawicielka Autonomicznej Prowincji – L. Beltrami, rozpoczęła się sesja wprowadzająca. Miała ona charakter otwartego trójgłosu międzyreligijnego. Prelegentami byli: abp Bruno Forte z Włoch, Mercy Amba Oduyoye z Ghany oraz Ahmad Syafii Ma'arif z Indonezji. Arcybiskup Chieto-Vasto, w swoim referacie *Etica e dialogo inter-religioso in un mondo globalizzato* scharakteryzował obecny stan ludzkości poprzez porównanie jej do sytuacji rozbitka rozpaczliwie poszukującego punktu odniesienia i potrzebującego solidarności z innymi oraz pomocy ze strony Zbawcy. Mercy Amba Oduyoye, członkini Kościoła luterńskiego i teolog systematyczny, w swoim referacie *Christian ethics in the globalized world* podjęła zagadnienie konieczności uwzględnienia w uprawianiu etyki teologicznej perspektywy dialogu międzykulturowego oraz wyzwolenia kobiet afrykańskich. Z kolei muzułmanin Ahmad Syafii Ma'arif wskazał na konieczność dialogu międzyreligijnego, który pozwoli na przezwycięzenie antropocentryzmu w refleksji teologicznej. Sesja wprowadzająca ukazała już pierwsze

perspektywy i wątki, które następnie były poruszane w czasie kolejnych kongresowych sesji.

Tematyka referatów w przeważającej części nawiązywała do aktualnych wyzwań stojących przed teologami i etykami. Najczęściej podejmowanymi były kwestie etyki seksualnej i bioetyki. Są one bardzo często punktem sporu pomiędzy zwolennikami oparcia nauczania na prawdzie o naturze człowieka a zwolennikami autonomii moralnej.

W prowadzonych dyskusjach można było zauważyć dwojakie podejście do zagadnień etycznych. Z jednej strony eksponowano argumentację opartą na teologicznej wizji rzeczywistości. Wizja ta wypływa ze stwórczego aktu Boga i jest wypełniona zbawiającą łaską Chrystusa. Z drugiej jednak strony bardzo mocno akcentowane były głosy w duchu – czasem wręcz skrajnego – socjologizmu, uwzględniającego perspektywę społecznych zachowań, ich obserwacji i skali. Poglądy te odwołujące się do odczuć społecznych i mentalności tego świata szczególnie mocno były akcentowane w podejściu do kwestii związanych z próbami przezwycięzania plagi AIDS czy nauczania na temat homoseksualizmu. Wszelkie próby zuniformizowanej odpowiedzi na wyzwania społeczne prowadzą jednak do stopniowego obniżania wymagań moralnych oraz przedstawiania pewnych wyjątków, jako wydarzeń determinujących całość nauczania. Próbuje się w ten sposób na podstawie pewnych wyjątkowych zachowań kształtować normę moralną. Nagłaśnianie szczególnych sytuacji poruszających ludzką wrażliwość, dotyczącą przezwycięzania cierpienia, prowadzi do radykalnego unikania jakiegokolwiek ekskluzji, przy czym warto pamiętać, że niejednokrotnie owo cierpienie lub zagubienie jest wyrazem wcześniejszego wyboru, który doprowadził do ponoszenia tych poważnych konsekwencji (np. narkotyki, AIDS).

Trydenckie spotkanie przedstawicieli etyki teologicznej nie miało na celu wypracowania jednolitego stanowiska w kwestiach etycznych, gdyż zdaje się ono być niemożliwym w tak spluralizowanym środowisku. Smutną wydaje się być konstatacja jednego z uczestników końcowej dyskusji, że „coraz trudniej znaleźć także wspólne stanowisko na płaszczyźnie podstawowych wskazań dotyczących dobra i zła ludzkiego postępowania”. Stanowi to wielkie wyzwanie nie tylko w poszukiwaniu właściwego języka etycznego nauczania, ale i oparcia tegoż nauczania na fundamencie głębokiej wiary, tak aby nie stanowiła ona jedynie końcowego dodatku do stworzonego już w całości traktatu teologicznomoralnego. Wiara winna stać się istotnym punktem odniesienia dla chrześcijańskiego myślenia i działania. W gruncie rzeczy chodzi tutaj o podstawowy paradygmat teologii moralnej i moralnego działania człowieka. A nie jest nim słuchanie czysto zewnętrznych norm postępowania (heteronomia), ale jest nim droga umiejętnego formułowania wskazówek do szczęśliwego życia, opierając się na przyjętym darze wiary religijnej (autonomia uczestnicząca).

Zapewne udało się organizatorom, a za ich przykładem i uczestnikom Kongresu *Catholic Theological Ethics in the World Church* stworzyć forum wymiany doświadczeń i dzielenia się swoim punktem widzenia. Choć mimo gotowości słuchania i nastawienia na szacunek do innych, nie było też widać szczególnej woli wzajemnego przekonywania się i dochodzenia do prawdy. Rozbieżne stanowiska aż nadto ukazywały podziały dokonujące się nie tylko w zakresie przyjmowania lub odrzucania stanowiska Kościoła. Dowodem tego była między innymi nieuzasadniona krytyka jednego z najważniejszych wydarzeń Kongresu, jakim było wystąpienie abpa Reinharda Marxa z Monachium, który mówił o konieczności wywołania teologii zarówno od uprzedzeń i niechęci do Kościoła, jak i ze zbytniego subiektywizmu, który prowadzi do utraty kontaktu z rzeczywistością.

Ogromne bogactwo treści, poglądów i kultur, ponadto możliwość spotkania z czołowymi przedstawicielami najbardziej renomowanych uczelni teologicznych i etycznych (obecni byli nestorzy teologii moralnej, a wśród nich m.in. Karl-Heinz Peschke, Klaus

Demmer, Enrico Chiavacci, Luigi Lorenzetti, Marciano Vidal) było wzmocnione atmosferą samego miasta, które „jak żywo” zachowuje pamięć o wielkiej przeszłości. Uczestnicy Kongresu doświadczyli równocześnie ogromnej życzliwości i gościnności jego współorganizatorów. Wszystko to pomagało poczuć się uczestnikiem wielkiej „etycznej rodziny”, która debatuje nad sposobami odkrycia i wskazywania sobie i innym drogi do prawdziwego szczęścia. Uroczysta niedzielna Msza święta w trydenckiej katedrze, w tej samej, w której odbywały się plenarne sesje Soboru Trydenckiego, ukazała potrzebę nowej refleksji nad przeszłością. Sobór Trydencki, który podjął tak istotne decyzje dla życia także współczesnego Kościoła, wzywa do sprostania aktualnym wyzwaniom, które Duch Święty prowadzący Lud Boży stawia przed teologami. A wyzwań jest wiele, ale i odpowiedzi jest wiele, gdyż na „teologicznomoralnym soborze trydenckim” z końca lipca 2010 obok oficjalnego odwoływania się do więzi z Kościołem hierarchicznym (zresztą stale towarzyszyli obradom m.in. biskupi Trydentu, Bresannone i Chieti-Vasto), to do rangi symbolu urasta obecność w ofercie sprzedawanych w kongresowej księgarni książki Petera Singera *The practical ethics* oraz podsumowującego całość spotkania w czasie uroczystego bankietu przemówienia amerykańskiego teologa – Charlesa Currana.